

Päihdetutkimuksen kentät ovat vuoroin keskittyneet ja hajaantuneet - onko se vaikuttanut kuulluksi tulemiseen?

Alustus Alkoholi- ja huume tutkimuksen seuran ja University of Helsinki
Centre for Research on Addiction, Control and Governance (CEACG):in
seminaarissa ”Kuuluuko päihdetutkijan ääni?”

Helsinki 4.5.2017

Dos. Jussi Simpura

Esityksen tausta ja tavoitteet

- ▶ Tämä esitelmä on ensimmäinen askel Alkoholitutkimussäätiön (ATS) toimissa suomalaisen alkoholitutkimuksen vaiheiden dokumentoinniksi säätiön 70-vuotismerkkivuoteen 2020 mennessä (yhteistyössä JS ja Tomi Lintonen)
- ▶ Tarkoituksena on tuottaa ATS:n kotisivuille kokoava katsaus alkoholitutkimuksesta sekä mahdollisuuksien mukaan koota ja täydentää sinne myös alan bibliografiat
- ▶ Kuvauksesta selviää, missä tutkimusta milläkin vuosikymmenellä (1950-2020) tehtiin, millaisista aiheista, millaisin tavoittein ja millä volyyminä
- ▶ Tämä esitys on alustava hahmotus vuosikymmenittäin
- ▶ Hahmotusta tiivistää tutkimusprofiilin painopisteiden arviointi seuraavien mukaan:

▶ **TALOUS** **TERVEYS** **JÄRJESTYS** **(SIVISTYS)** **(ADDIKTIOT)**

- ▶ 1950- ja 1960-luvut: Väkijuomakysymys - järjestys etualalla, sivistystoiveita
- ▶ 1970- ja 1980-luvut: Kokonaiskulutus ja kansanterveys etualalla
- ▶ 1990-luku: Alkoholikysymys kutistumassa teknisiksi erilliskysymyksiksi, terveys etual.
- ▶ 2000-luku: Alkoholikysymys teknistyy edelleen, addiktionäkökulma vahvistuu
- ▶ 2010-luku: Alkoholikysymyksen teknistymisen jatkuu, talousnäkökulma vahvistuu (elinkeinopolitiikka)
- ▶ **KUSSAKIN JAKSOSSA VASTAUSYRITYS KYSYMYKSEEN: ONKO ÄÄNI KUULUNUT?**

Alkulause: merkittävä sosiaali- ja terveyspolitiikan vaikuttaja 2007

- ▶ ”Harvoin, jos koskaan, on tutkimus vaikuttanut päätöksentekoon. Joskus annetaan tutkijoiden vähän urputtaa.”

1950- ja 1960-luvut: Väkijuomakysymys - järjestys etualalla, sivistystoiveita

- ▶ PROFIILI: Talous Terveys **Järjestys** (Sivistys) (Addiktio)
- ▶ TOIMIJAT: Alkon rahoittama Väkijuomakysymyksen tutkimussäätiö (VJKTS; 1968 ->ATS) (1950), tukiyksiköitä Alkoon (APOLTUTK, FYSLAB, YKIRJ), säätiössä mukana eri alojen johtavia tutkijoita
 - ▶ Säätiön kolme monivuotista tutkimusohjelmaa 1950-1967
- ▶ ”HAASTAJA”: Raittiusliikkeen piirissä tehty tutkimus; epäilyjä alkoholaisen tutkimuksen vinoutumisesta
- ▶ MUUTA: A-klinikkasäätiö syntyi VJKTS:n piirissä tehdystä työstä
- ▶ VOLYYMI: Ehkä alle 20 htv / vuosi (ml. Aputyö; tarkistettava myöhemmin)
- ▶ KUULTIINKO TUTKIMUSTA: KYLLÄ, KOKEILEVA JA RATKAISUJA ETSIVÄ OTE TIETOPOHJAISEN PÄÄTÖKSENTEON TUEKSI

1970- ja 1980-luvut: Kokonaiskulutus ja kansanterveys etualalla

- ▶ PROFIILI: Talous **Terveys** Järjestys (Sivistys) (Addiktio)
- ▶ TOIMIJAT: ATS; vahvistuvat ja itsenäistyvät alkoholaiset tutkimusyksiköt APOLTUTK, FYSLAB ja TALSUUNN sekä YKIRJ
 - ▶ ”TIETOMONOPOLI” käytännön pyrkimyksenä; kentällä kyllä kilpailua
- ▶ ”HAASTAJA” vuodesta 1981 alkoholisairauksien professori, HY (myös tärkeä verkostoydin)
- ▶ MUUTA ATS:n profiilin muutos 1968; kansainvälistyminen ja WHO-yhteistyö (Kettil Bruunin muistiot vuodelta 1967 taustana): KONTROLLIPOLITIIKAN mahdollisuudet eri aloilla (KB: myös huumeet, psykofarmaka)
- ▶ VOLYYMI: ehkä noin 40-50 htv eri rahoituslähteistä
- ▶ KUULTIINKO TUTKIMUSTA: **KYLLÄ JA EI.** Vuoden 1969 lainuudistuksen seuraukset yllättivät ja niitä tutkittiin tarkasti, mutta uudistusta ei korjattu. Sen sijaan kokonaiskulutusmalli ja siihen liittyvä sääntely (Bruun ym. 1975) vakiinnuttivat asemansa pitkäksi aikaa.

1990-luku: EU-Suomen alkoholikysymys kutistumassa teknisiksi erilliskysymyksiksi, terveys etualalla

- ▶ **PROFIILI:** Talous **Terveys** Järjestys (Sivistys) (Addiktio)
- ▶ **TOIMIJAT:** ATS edelleen vahva. Alkolaiset yksiköt hajoitettiin vanhan suuren Alkon purkamisessa 1995. APOLTUTK -> Stakes; FYSLAB -> KTL; YKIRJS, TALSUUNN->??
 - ▶ Alkolaisella tutkimuksella vahva verkosto yliopistoihin (mm. kulttuurin ja keskustelun tutkimus)
 - ▶ Alkoholisairauksien professuurin ympärillä myös tutkimustihentymä
- ▶ **”HAASTAJA”:** Kotimaassa ei muutoksia, kansainvälisessä kentässä alkaa keskustelu kv. alkoholiteollisuuden roolista suhteessa tutkimukseen
 - ▶ Kiistelystä teollisuuden kanssa vanha kysymys nostaa päätään: blame the man, not the bottle
- ▶ **MUUTA:** Alkolainen tutkimus ei enää ylivoimaisena enemmistönä; Huumeekysymys alkaa nousta esiin
- ▶ **VOLYYMI:** Alkaa supistua, mutta edelleen kuitenkin luokkaa 30-40 htv
- ▶ **KUULTIINKO TUTKIMUSTA:** Tutkimus teki paljonkin taustatyötä ALKOn ja alkoholipolitiikan aseman ympärillä Suomen liittyessä EU:hun

2000-luku: Alkoholikysymys teknistyy edelleen, addiktionäkökulma vahvistuu

- ▶ PROFIILI: Talous **Terveys** Järjestys (Sivistys) (Addiktio)
- ▶ TOIMIJAT: ATS; Stakesin päihdetutkimus (yhteiskuntatiede; -> THL 2009); KTL:n päihdetutkimus (biolääketiede; -> THL 2009); Alkoholisairauksien professuurin ympärillä toimiva tiheytymä jatkaa
 - ▶ ALKOn määräaikaiset lahjoitusprofessuurit eräisiin yliopistoihin
 - ▶ Päihdetutkimuksen kentässä hajaantumisen ja lokeroitumisen piirteitä; alkolaistaustainen tutkimusmonopoli heikkenee edelleen
- ▶ ”HAASTAJA”: Kotimaassa voimistuvat alkoholipolitiikka kritisoivat ”eurooppalaistavat” äänen painot, joilla jonkin verran alkoholielinkeinojen tukemaa tutkimusta takanaan
- ▶ MUUTA: Kasvavaa kiinnostusta erilaisten addiktioiden tarkastelemiseen omina kenttinaan ja rinnakkain (huumetutkimus entisellään, pelitutkimus nousemassa)
- ▶ VOLYYMI: Supistuu edelleen, mutta ei dramaattisesti; volyymi ehkä 30 htv/v
- ▶ KUULTIINKO TUTKIMUSTA: KYLLÄ ja EI. **KYLLÄ: Vuoden 2004 hintapäätöksen vaiheittainen purkaminen; EI: alkoholimainonnan sääntely**

2010-luku: Alkoholikysymyksen teknistyminen jatkuu, talousnäkökulma vahvistuu (elinkeinopolitiikka)

- ▶ PROFIILI: **Talous** Terveys Järjestys (Sivistys) (Addiktio)
- ▶ TOIMIJAT: ATS; THL:n päihdetutkimus; Päihdelääketieteen professorit;
- ▶ ”HAASTAJA” Voimistuva kansalais- ja elinkeinoelämäkritiikki, jossa epäillään ”valtiollisen” alkoholitutkimuksen riippumattomuutta; kansainvälistä, joskus myös alkoholiteollisuuden tukemaa tutkimusta käytetään entistä enemmän
- ▶ MUUTA Addiktionäkökulma vahvistuu, mukaan huume- ja pelitutkimuksen lisäksi myös internetriippuvuus
- ▶ VOLYYMI Kiihtyvästi supistuva (sekä ATS että THL; bioläaket. tutkimuksen alasajo)
- ▶ KUULTIINKO TUTKIMUSTA: Edelleen KYLLÄ ja EI: on jatkuvasti vähemmän itsestään selvää, että päätöksiä valmisteltaisiin etupäässä tutkimustiedon varassa, vaikka tutkimuksen käytöstä ei sinänsä ole luovuttu

Yhteenveto: miten alkoholitutkijain äänen kuuluvuus on vaihdellut kentän muuttuessa?

- ▶ 1950- ja 1960-luvut: VJKTS vahvasti verkottunut yliopistomaailmaan ja politiikkaan, tutkimuksen kenttä pieni mutta tiivis, tutkimuksella merkittäviä vaikutuksia keskusteluun ja päätöksentekoon (kokeileva ote)
- ▶ 1970- ja 1980-luvut: ATS edelleen verkottunut sekä yliopistomaailmaan että myös politiikkaan; alkolaiset ”tietomonopolit” vahvimmillaan. Tutkimuskenttä laajentunut mutta eri tahot tietoisia toisistaan. Tutkimuksen ääntä kuullaan, mutta käytännön päätöksentekovaikutukset vähäisiä kokonaiskulutusmallia lukuunottamatta-
- ▶ 1990- ja 2000-luvut: ATS edelleen vahva, mutta vuoden 2000 jälkeen vähän supistuva; alkolaiset ”tietomonopolit” heikkenevät ja organisoidaan uudelleen. Alkoholitutkimuksen kenttä hieman hajanaisempi. Tutkimuksella kasvava teknisluontoinen politiikkavaihtoehtojen arviointirooli.
- ▶ 2010-luku: tutkimuksen resurssit selvästi vähenemässä, tutkimuskenttä ehkä lokeroitumassa ja etääntymässä politiikasta, perinteisen tutkimuksen asema kiistetään useammin. Tutkimuksella on kyllä edelleen vaikutusta päätöksenteon valmisteluun (mikä voisi johtua tietopohjaisen päätöksenteon korostamisesta, mutta tästä ei päihdetutkimuksen kohdalla ole vahvaa näyttöä)

Yhteenvedon jatkoa: Suomi alkoholitutkimuslaboratoriona

- ▶ Kokeileva ote on ollut mukana alkoholitutkimuksessa varsinkin 1950- ja 1960-luvuilla
- ▶ ”Luonnolliset kokeet” kuten erityisesti vuoden 1969 lainuudistus ovat tuottaneet paljon tutkimusmahdollisuuksia, joita myös hyödynnettiin. Myös tutkimustuloksia hyödynnettiin voimakkaasti (kokonaiskulutusmalli)
- ▶ ”Teknistyvän erikoiskysymyksen” kaudella tutkimuksen laboratorioluonne muuttui enemmän ennakoarvioivaksi taustalaboratorioksi kuin innovaatiolaboratorioksi; vuoden 2004 verouudistuksen seuraukset olivat suuri laboratoriotilanne.
- ▶ Nyt valmisteilla oleva alkoholilain uudistus tarjoaa taas uuden laboratoriotilanteen. Voidaan esimerkiksi saada arvioita ihmishengen hinnasta, kun perusteluissa ovat mukana niin elinkeino- ja valtiontaloushyödyt euroina kuin lisääntyvät alkoholikuolemat

Loppulause: Saska Saarikoski, HS 12.3.2017 A5

- ▶ ”Kun asiantuntijat on pantu viralta, jokainen on asiantuntija. Kukaan ei saa olla toista oikeammassa, joten totuutta ei voi olla.”